

Musée LXX.III. op de binnenzijde van het achterplat, het blauwe achtzijdig getande etiketje met N° 8 op f. 75v. Van recentere datum is het bewaarnummer 128 in blauw potlood op f. 1r en in zwarte inkt op het tweede rugveld.

LIT. – D. A. STRACKE, *De originele tekst der XV Pater op het Lijden des Heeren en diens latere lotgevallen*, Ons geestelijk erf, 17/1, 1943, p. 100-110: betr. f. 31r-33r; op p. 101, n. 7 bespreekt hij de datering van 'hs. 10'! A. L. DE VREESE, *Het "Salve Regina" van Jan van Hulst*, Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde, 64, 1946, p. 107-120: betr. f. 50v-58r; op p. 108, n. 5 komt de datering even ter sprake. P. MAXIMILIANUS, *De Middelnederlandse vertalingen van het "Stabat Mater"*, ingeleid en toegelicht, Zwolle, 1957, p. 5, 42 (Zwolse drukken en herdrukken voor de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, 18): betr. f. 21r-21v. St. AXTERS, *De Zalige Heinrich Seuse in Nederlandse handschriften*, Heinrich Seuse. Studien zum 600. Todestag (1366-1966), ed. E. M. FILTHAUT, Köln, (1966), p. 350: betr. f. 4r-21r. J. DESCHAMPS, *Microreproductie van belangrijke Middelnederlandse handschriften*, Archief- en bibliotheekwezen in België, 39, 1968, p. 211. St. G. AXTERS, *Bibliotheca Dominicana Neerlandica Manuscripta (1224-1500)*, Louvain, 1970, p. 188 (Bibliothèque de la Revue d'histoire ecclésiastique, 49). J. DESCHAMPS, *Middelnederlandse handschriften uit Europese en Amerikaanse bibliotheken*. Tentoonstelling ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis, Brussel, Koninklijke Bibliotheek Albert I, 24 okt.-24 dec. 1970, Catalogus, 2de herz. druk, Leiden, 1972, p. 127-128, nr. 41: betr. f. 34v (Miserere mei Deus), f. 46v (O glorieus almogende god), f. 50v (Sonder smette zalige rose), f. 58r (Ave vul des hemels gratie). *Vijf jaar aanwinsten 1974-1978*. Tentoonstelling georganiseerd in de Koninklijke Bibliotheek Albert I van 22 september tot 31 oktober 1979, Brussel, p. 77-78, nr. 34 (Catalogi van tentoonstellingen georganiseerd in de Koninklijke Bibliotheek Albert I, C 167): betr. f. 34v (Miserere mei Deus), f. 46v (O glorieus almogende god), f. 61r (Ave moeder uan genaden).

Neerl. 12 (olim 5, 12, T). GEBEDENBOEK MET MEMORIES. – West-Vlaanderen, 1479.

INHOUD. – [1] F. 6r-7r *Hoe deuotelic men bidden sal ende* (Als ghij weit welc Jt beste ghebet is bidden wilt so bereit hu herte met innicheit). [2] F. 7r-8v *Een leerijnghe hoemen bidden sal als men ten helighen sacramente gaet* (ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebetb.*, p. 247, nr. 62 sub f. 126v; LIEFTINCK, p. 142, Ltk. 317 sub f. 224'). [3] F. 8v-10v *Item als ghijt ontfaet dan suldi spreken ter heeren dat lichaem ende bloet ons heeren ihesu xpristi willet mijn sielle bewaren tot in der eeuwichheit. Amen* (Als ghijt ontfanghen hebt spreict aldus. wellecomme o mijn alder goedertierenste heere ihesu xpriste wilt mijn aerm sondich mensche nv aensien). [4] F. 10v-11r *Leist. dit van. onder. of van bouenen. wilt. altijs. gods heere louen. Amen* (Gheest helich sone helich vadere. helich. almachtich Persoonen drie in een wesen excellentelic. Onbeureest elck leuen laet warachtich. Verscoonen wilt ons. met hu presentelic / kreeftdicht op de H. Drievuldigheid). [5] F. 11r-14r *Een goede leere vander passie daermen veel pardoens mede verdient* (gebed tot de lijdenswerktuigen van Christus = Ps.-Gregorius de Grote, O Domine Jesu Christe, adoro te in cruce pendentem / ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebetb.*, p. 36, nr. 4 sub f. 201r, e.a. in register op p. 348; BOOT, p. 324; INDESTEGE, p. 96-97; LIEFTINCK, p. 111, Ltk. 295 sub f. 66' e.a. in register op p. 227; LIEVENS, p. 28, nr. 4 sub f. 151a; VAN HEEL, p. 52, nr. 17). [6] F. 14r-15r *Die expositie of bedudennessen vanden pater noster* (Vader ons die best inden hemelle gheheylicht worde

dijnnen name dat es. O heere vader gheuet dat wij uwe almachticheit wijsheit ende goedheit bekennen moghen / glosse op het Pater-Noster). [7] F. 15r-17r *Dit es it groeten van Maria* (Ave dats ghesit sonder wee als ghy daer woort spreken suldij dencken / glosse op het Ave-Maria). [8] F. 17r-18r *Dit es it gheloue twelke de xij apostelen maecte ter heeren xpristi* (= Credo in Deum Patrem omnipotentem: Ic gheloue in god den vader almachtich scepper hemelrijcs ende aerderijcs). [9] F. 18r-24v Ter priementijt. O lieue heere ic dancke hu huuter gronde mijns herten voor dat ghy. te priementijt gheleden hebt voor my aerme sondich mensche (zes getijden van Jezus' passie met gebeden: a. O mijn ghebenedide heere door hu grondeloose liefde (!) die ghij hadt tot ons ...; b. O Jhesus duer hu ghebenedide vijf wonden ende duert sturten van dijn precieus heilich bloet. Ic bidde hu in laetste vergheeft my alle mijn sonden so dat ic vanden viant niet versaeten moet. Amen; c. O <X>pristus ihesus stelt al hu betrouwen. ende an maria hoghe verheuenen wilt den viant nemmermeer betrouwen. zoo maecht ghy in glorie worden verheuen; d. Uondich leuen wilt langher niet. Vliet quaet altijts hu biddic eenpaer. Ongrondelick tijden ihesus xpristus aensiet. tbediet eeuwich woord tleven hier naer; e. Ontdoet hu aderkins laet sceppen vruucht. vruucht sceppen om elckx verblidjnghe verblidjnghe doet dat et herte es verhuecht. verhuecht altijts van blide tidjnghe. Amen). [10] F. 25r-28r *Dit zijn de vij ween van Maria* (Al ware een herte ghelijc den steene Het zoude vermurwen en zijn in weene / berijmde zeven smarten van Maria).

BESCHR. – Perkamant; 34 bladen (f. 4v-5r, 32r-33r, 34r blank); blad en bladspiegel resp. 132 × 92 mm en 92 × 60 mm; één kolom; littera cursiva-bastarda (één hand); 1479 (tweemaal gedateerd op f. 1r); onduidelijke aantekeningen op f. 1v, 33v en 34v. Zeventien zes tot zeven regels hoge miniaturen: Sint-Gregoriusmis (f. 11r), Jezus in een portiek met wereldbol in de linkerhand (f. 14r), Maria met het Kindje Jezus gezeten op een troon en omringd door twee engelen (f. 15v), Jezus vóór Pilatus (f. 18r), de Geseling (f. 18v), de Kruisiging (f. 19v), de Kruisdood met Maria en Joannes de Evangelist onder het kruis (f. 21r en 27r), de Kruisafneming (f. 22r), de Graflegging (f. 22r en 28r), de Piëta (f. 22v en 27v), de Opdracht in de Tempel (f. 25r), de Vlucht naar Egypte (f. 25v), de Vinding in de Tempel (f. 26r), De Kruisdraging (f. 26v). Meestal twee regels hoge gouden initialen met dito arabeskenversiering op rode met zwarte inkt omrande achtergrond. Cadellen op f. 18r. Oorspronkelijke Gentse donker lederen 24-dierenpaneelstempelband op perkamenten borden, heden los van het boekblok: de twee panelen op voor- en achterplat, evenals de overslag, vertonen een dubbele rij van vier dieren in cirkels binnen een omljsting van zestien dieren in ranken; het geheel is omkaderd door blinde lijnen²¹. Volgens een notitie van L. Reypens op de binnenzijde van het voorplat is het handschrift geschreven in een Westvlaams dialect (vgl. hs. Antwerpen, Museum Mayer van den Bergh, 301)²². In de 16de eeuw heeft het toebehoord aan de familie De Mets: letterspel op de naam van Jan De Mets, waaronder men leest *Den xix^e Jn augustus xv^e.lij. ouerleedt ons beminde vaeder Jan de mets filius Ians taudenaerde audt zijnde lxxxvij Iaer ter saleger memorien* en waarvan rechts staat geschreven *xv^exxxiiiij starf baerbel van wijmeersch den xxix^e dach van decembre ter saleger memorien* (f. 2r); geboortebericht van Anneke De Mets, gedateerd op 12 mei 1550, met peters Jan De Mets en Arendt Van Wijmeersch

²¹ (L. INDESTEGE), *Boekbanden uit vijf eeuwen*. Catalogus van de tentoonstelling [in de] Centrale Bibliotheek [van de] Rijksuniversiteit te Gent, Gent, 1961, p. 37, nr. 53 en pl. XV (Bijdragen tot de bibliotheekwetenschap, 1).

²² Ook het schrift en de verluchting stemt met dit manuscript overeen: cfr. J. DE COO, *Museum Mayer Van den Bergh. Catalogus, I. Schilderijen, verluchte handschriften, tekeningen*, Antwerpen, 1960, p. 164-165.

en met meters Maiken De Mets en Maiken Vander Heiden (f. 2v); geboortebericht van Maïke De Mets, gedateerd op 6 april 1551, met peters Remeus De Mets en Pieter Vanden Broucke en met meters Mynke Vanden Broucke en Kathelijne Witspaen (f. 2v-3r); geboortebericht van Joosynken (De Mets), gedateerd op 15 november 1554, met peters Frans Van Muelne en Jan De Pottere en met meters [...] (onleesbaar door de zeer verbleekte inkt, f. 3v); overlijdensbericht, gedateerd op 21 januari 1583, van Margaretha Van Broucke (?), weduwe (?) van Jan De Mets, 59 jaar oud en begraven bij de minderbroeders (f. 4r); *Ic behoore toe Jan de mets filius Ians taudenarde Jnde heynstrate 1538* (f. 33v). Bovendien bewijzen verschillende Nederlands- en zelfs Franstalige genealogische aantekeningen met sporadisch in potlood bovengeschreven transcripties op f. 28v-31r, dat het manuscript in de 16de eeuw en vervolgens in de 17de eeuw ook in het bezit was van de familie Mahieus. Een nog andere bezitter was *Gelomme Van de Stenen* (?) (f. 5v). Blijkens het blauwe achzijdig getande bibliotheek-etiketje met N° 3 op f. 34r heeft het handschrift laatstelijk toebehoord aan het jezùieten-college te Gent.

LIT. – D. A. STRACKE, *Over twee bemerkingen van Sint Ignatius in zijn “Geestelijke Oefeningen”*, Ons geestelijk erf, 21, 1947, p. 172-173: foutief gedateerd rond 1525. ID., *Bijdrage tot de Middelnederlandse devotie: de Vreugden en Weeën van Maria*, l.c., 26, 1952, p. 123-126: uitgave van f. 25r-28r.

Neerl. 13 (olim 21). GEBEDEN EN GETIJDEN VAN EEN APOSTEL, MARTELAAR EN BELIJDER. – Einde 15de eeuw.

INHOUD. – [1] F. 1r-12r *Hier beghint een goet ghebet datmen voer die zielen doet ende is gheedeelt in xxxiiij puncten tot elcs les eens Miserere mey les deus as wt* (MEERTENS, VI, p. 38, nr. 12 sub 27). [2] F. 12v-14r Passiegeboden: f. 12v Pater noster Aue maria behouder der werlt behout ons die ouermits dijn heylighe cruce ende dijn bloet ons verlost hebste wy bidden dy onse god helpe ons die leues ende regniers in ewicheit Amen *al*. HERE ihesu xpriste ouermits dinen lesten strijt ende dijn ghebet doe du voer ons baedste inden berch van oliueten ... HEylighe ons here mitten teyken des heiligen cruces op dattet ons si een bescerminghe teghens die (f. 13r) wrede scutten alre vyanden ... HERE ihesu xpriste die ghewaerdicht hebste voer ons te steruen inden cruce Ic bidde dy dattu die bitterheden alre dijnre pynen ... (f. 13v) HERE ihesu xpriste die ons verlost hebste met dinen tastelike bloeden scrijf in die ziele dijns knechts ... HERE ihesu criste make hem deelachtich dijnre heyligher mensheit dijnre passie dijnre verrisenisse. [3] F. 14r-15r Gebeden voor de stervenden (O here verlichte mijn oghen op dat ic niet en sclape inder doet op dat mine vyanden niet en segghen ic hebbe machte ghehat teghens hem). [4] F. 15r-16v Verhandeling over Gods barmhartigheid (Die propheet ysayas seyt onse here onse got die verbeyt ons op dat hi onser ontferme wil. Comen wy te prime tijt hi ontfanghet ons alre vriendelicste. Comen wy te tercie tijt hi ontfanghet ons vaderlic). [5] F. 17r-20v *Een ghetide van een apostel* (LIEVENS, p. 174, nr. 131 sub f. 209a). [6] F. 20v-27v *Een ghetide van die apostolen* (GOD wil dencken Die psalm vander ferie An. Siet oc sende v als voer van een apostel Capittel *al*. DAer stont op die prince der papen ende alle die mit hem waren ende worden veruult mit naersticheit ende scloghen hoer handen an den apostelen). [7] F. 27v-34v *Van een martelaer* (Totter eerster vesper antiffenen ende psalmen vander ferie Capitulum *al*. Die here heeft gheleert die rechtueerdighe bi den rechten weghe ende hi heuet hem ghetoent dat rike gods ende hi heeft ghegheuen hem die wetenheit der heylighen). [8] F. 34v-41v *Een ghetide van een confessoer* (GOD wil dencken responsorium die antiffenen ende psalmen vander ferie ymmen *al*. DEse belyer des heren gheheylicht wes